

Rudolf Rasch

Duizend brieven over muziek van, aan en rond
Constantijn Huygens

1661

Verwijzingen naar deze tekst graag op de volgende manier:
Rudolf Rasch, Duizend brieven over muziek van, aan en rond Constantijn Huygens: 1661
<https://huygens-muziekbrieven.sites.uu.nl/>
Voor opmerkingen, suggesties, aanvullingen en correcties: r.a.rasch@uu.nl
© Rudolf Rasch, Utrecht/Houten, 2019
20 februari 2019

ANNA MARIA VAN SCHURMAN (UTRECHT)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS [DEN HAAG]
23 JANUARI [/2 FEBRUARI] 1661
5679A

Antwoord op Huygens' brief van 5 december 1660 (5667).

Samenvatting: Anna Maria van Schurman betuigt haar instemming, en die van hen met wie ze erover heeft gesproken, met Huygens' geschrift [over het psalmgezang]. Hij moet het uitgeven zodat de mensen aan het idee wennen. Later zal zij nog een veeltalige letterproef zenden.

Door Huygens ontvangen op 6 februari 1661. Anna Maria van Schurman schreef kort daarna opnieuw (zonder datum, Worp 4, nr. 5691, p. 354). Over een antwoord van Huygens is niets bekend.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. 133 B 8, nr. 68 (olim nr. 66): brief (dubbelvel, 17x23cm, ac | d; autograaf)

Vroegere uitgaven: Worp 5, nr. 5678, p. 350: volledig.

— Rasch 2007, nr. 5679A, pp. 1035-1037: volledig, met Nederlandse vertaling.

— Van der Stighelen & De Landtsheer 2009, p. 192: volledig, in Nederlandse vertaling.

Naam: Gisbertus Voetius.

Titel: 'Kerck-gebruyck der psalmen' (Huygens 1658).

Glossarium: canere (zingen); modus (melodie).

Transcriptie

Myn Heer

Mynheer van Zuylekom, Ridder en Raetsheer van Haere Hoogheit,

in Den Hage,
bij het Hoff.

Loont.

¹Illustri viro Domino Constantino Hugenio salutem plurimam dicit Anna Maria à Schurman.

Pulchrum institutum tuum, vir illustris, non possum non utroque (quod dicitur) pollice comprobare: nec ego tantum, sed, quibuscum illud communicavi (communicavi autem quam plurimis), ad unum omnes per omnia Ò: @RZN@LH experta sum, et inprimis communem illum nostrum amicum, quem in hujus gratiæ consortium nominatim admittere dignatus es. At quò ardentius hanc reformationem promotam cupiunt, eo magis, propter horum temporum JĪ •2, DVB, LJ@<, desperare videntur. Optimè nosti tritum illud, FL<Z2, 4" < : "6D•< ÆVF" F2" 4 P" 8, B` <. Neque eo ipso à te dissentiant, qui id ipsum in scripto non dissimulas. Est tamen vir aliquis præcipuâ dignitate et prudentiâ censendus, qui arbitratur non inconsultum fore, si hoc opus primum in luce poneretur, quo homines, ejusdem facilitate et præstantiâ illecti, prius illud reciperent in familias, | c | et sic deinceps in ipsam ecclesiam sensim introducendi viam pararent. Quod felicius processurum putatur, si quinque aut sex præstantiores canendi modi in nostrâ ecclesiâ recepti retinerentur.

Quod specimen B@8L(8TJJ)"H à me expetis, solitam tuam humanitatem agnosco, quia vix puto à manu meâ quicquam proficisci posse, quod musæi tui lucem mereatur. Ubi tamen aliquid otii nacta fuero, ejus periculum facere non planè detrecto. Vale. Ultrajecti, X Kalendas MDCLXI.

1. Ontvangstnotitie door Huygens: 'R 6 Februarii 1661.'

Vertaling

Aan, heer van Zuilichem, ridder, en raad van Hare Hoogheid,

in Den Haag,
bij het Hof.

Anna Maria van Schurman groet de edele heer Constantijn Huygens.

Uw goed geformuleerde ²onderwijzing, edele heer, kan ik niet anders dan (zoals men zegt) ‘met beide duimen’ waarden, niet alleen ikzelf, maar eenieder met wie ik erover heb gesproken (en dat heb ik met zoveel mogelijk personen gedaan) heb ik zonder uitzondering over alles ¹instemmend¹ gevonden, en vooral die gemeenschappelijke ³vriend van ons, die u speciaal waardig hebt geacht in de gemeenschap van dit gezelschap te treden. Maar hoe vuriger zij begeren deze hervorming ingevoerd te zien, hoe meer schijnen ze erover te wanhopen, vanwege ⁴de onverbeterlijkheid⁴ van deze tijden. U weet heel goed dat een ingesleten gewoonte, ⁴wijd en zijd gebruikt, moeilijk is te genezen.⁴ En juist daardoor zijn zij het niet oneens met u, die datzelfde in uw geschrift niet verzwijgt. Er is echter een man, die beslist beschikt over een achtenswaardige waardigheid en wijsheid, die het niet onverstandig lijkt dat uw geschrift eerst in het licht zou worden gegeven, opdat de mensen, aangetrokken door de kundigheid en de voortreffelijkheid ervan, het eerst in de familiekring zouden toepassen, en vervolgens geleidelijk de weg zouden bereiden voor de invoering in de kerk zelf; wat naar zijn mening nog beter zal gelukken als vijf of zes van de mooiste in onze kerk gebruikte zangwijzen erin zouden worden opgenomen.

Dat u een specimen ⁴in verschillende schriften⁴ van mij vraagt, schrijf ik toe aan uw uitzonderlijke vriendelijkheid, omdat ikzelf nauwelijks vind dat mijn hand iets kan voortbrengen wat een plaats in uw verzameling verdient. Wanneer ik toch wat tijd daarvoor zal hebben, zal ik mij er beslist niet aan onttrekken om een proeve daarvan te vervaardigen. Gegroet. Utrecht, ⁴23 januari 1661.

2. ‘Kerck-gebruyck der psalmen.’

3. Gisbertus Voetius.

4. O.S. = 2 februari 1661 N.S.

CESARE CALANDRINI (LONDEN)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
4 FEBRUARI 1661
5681

Antwoord op Huygens' brief van 6 januari 1661 (verloren).

Samenvatting: Calandrini schrijft Huygens dat Verbeek één van de twee zoekgeraakte luiten heeft teruggevonden, en wel bij mejuffrouw Norwich. De ander was uitgeleend aan Kennedy. Cesares broer Pompeo Calandrini is overleden. Tenslotte verzoekt hij Huygens om de tweede editie van zijn Hollandse gedichten [*Korenbloemen*].

Door Calandrini aan een bekende, vermoedelijk Gerardus Verbeek (geboren Den Haag, ingenieur in het leger; OC 4, p. 33, n.7) , meegegeven. Door Huygens ontvangen op 25 maart 1661.

Datering: De datering is vermoedelijk Oude Stijl.

Primaire bron: Amsterdam, Univ. Bibl., Hs. 28, omslag Ap, nr. 2: brief (enkelvel, 16x22cm, a|b; autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 5, nr. 5681, p. 351: samenvatting.

Namen: Pompeo Calandrini; Gruso; Kennedy; juffrouw Norwich; Gerard Verbeek.

Plaats: Ierland.

Titels: *Korenbloemen*.

Glossarium: lut (luit).

Transcriptie

À très-illustre Seigneur

Monseigneur Constantin Huygens, Chevallier, Seigneur de Zuylichem et Conseiller de Son Altesse le Prince d'Orange,

à La Haye.

Par ami.

¹Monseigneur,

La vostre du 6 Janvier courant, me rejouit d'un costé pour les marques évidentes de vostre amitié, de laquelle je me tiens fort honoré dès si longues années, et quant et quant m'oblige de m'évertuer à faire bon le crédit que j'ay porté à la probité du Sieur Gruso, lequel je confesse est fort ébranlé par ses indignes délais en ceste petite pièce de vostre service. Je voy pourtant encor quelques étincelles d'espérance, qu'il apparoitra (moienant un peu plus de patience) qu'il a agi en bonne foi, quoique non pas avec la vigueur et le respect qu'il devoit, et que sans plus de délai nous l'eussions mené à chef devant le départ du Sieur Verbeek, si quelqu'employ non attendu ne nous l'eut ravi *in ipso puncto* et (*bonâ fide*) obligé de faire un voyage en France pour le service de quelques marchans d'ici, dont si tost qu'il sera de retour, je ne lui donnerai point de repos, tant qu'il ait perfectioné ce qui reste, dont aussitost je vous rendrai compte.

Les sollicitations du Sieur Verbeek encor à ceste fois n'ont esté vaines, puisqu'on a recouvré un des luts qui manquent, hors des mains de ceste damoiselle de Norwich, lequel je croyoi le plus difficile de deux. De l'autre, qu'il avoit presté à Monsieur Kennadi (qui est retourné d'Irlande) j'espère que par son retour même la plus grande difficulté en est surmontée.

Mon frère Pompée, qui seul restoit de tous mes frères, est mort de hier passé huit jours. Il estoit plus jeune que moi; il est temps de trousseur bagage. Dieu m'a donné grande consolation en ma famille et mon

1. Ontvangstnotitie door Huygens: 'R 25 Martii 1661.'

église, où je ne laisse de faire encor ma charge à travers de plusieurs infirmités de la viellesse qui poussent à la dissolution. Dieu nous y prépare.

Au prochain retour du Sieur Verbeek, ou autre oportunité, je vous supplie de vous resouvenir d'une promesse que m'avez faite, de me faire part de vos poésies Flamendes de la seconde édition: j'en suis trop friand pour laisser tomber en terre une si bonne parole.

Dont après vous avoir fait très-humble révérence, je priéray Dieu de tout mon cœur, Monseigneur, de vous conserver longtemps au bien de la patrie et vous combler de ses principales graces, avec ces nobles plantes, Messieurs vos fils, piliers de la République après vous, ausquels par vostre faveur je baise très-humblement les mains et demeure inviolablement,

très-illustre Seigneur,

vostre très-humble et très-obéissant serviteur
César Calandrini.

De Londres, ce 4 Février 1661.

Vertaling

Aan de edele heer Constantijn Huygens, ridder, heer van Zuilichem en raad van Zijne Hoogheid de prins van Oranje,

te Den Haag.

Mijnheer,

Uw ²brief van 6 januari jongstleden heeft mij enerzijds verheugd vanwege de duidelijke tekenen van vriendschap, waarmee ik mij sedert zo lang vereerd voel en waardoor ik mij steeds weer verplicht voel mij in te spannen om recht te doen aan het vertrouwen dat ik in de heer Gruso heb gesteld, maar dat, naar ik moet toegeven, flink is ondermijnd door het schandalige uitstel zijnerzijds inzake deze kleine dienstverlening jegens u. Toch zie ik nog enkele sprankjes hoop, waaruit (met wat meer geduld) zal blijken dat hij te goeder trouw heeft gehandeld, zij het niet met de ijver en het respect die verschuldigd waren, en dat wij zonder tijdverlies de zaak tot een goed einde hadden gebracht vóór het vertrek van heer [Gerardus] Verbeek, als niet een onverwachte werkzaamheid ³hem van ons zou hebben weggerukt ⁴op dit punt en [hem] (⁴te goeder trouw) had verplicht een reis te maken naar Frankrijk ten dienste van enkele kooplieden alhier. Zodra hij terug is zal ik hem geen ogenblik rust gunnen totdat hij het resterende heeft afgemaakt, waarvan ik dadelijk bericht zal geven.

De dringende verzoeken van de heer Verbeek zijn ook deze keer niet vergeefs geweest, aangezien men één van de vermiste luiten heeft terugverkregen, uit de handen van juffrouw van Norwich, welk geval ik meende het lastigste te zijn van de twee. Wat betreft de andere, die hij aan de heer Kennedy had uitgeleend (die uit Ierland is teruggekeerd), hoop ik dat door zijn terugkeer het grootste probleem is overwonnen.

Mijn broer Pompeo, de langstlevende van mijn broers, is ⁴gisteren een week geleden overleden. Hij was jonger dan ik, en het wordt nu tijd dat ook wij ons gaan voorbereiden. God heeft mij grote troost gegeven in mijn gezin en mijn kerk, waar ik niet nalaat mijn plicht te doen ondanks de vele zwakheden van de ouderdom, die ons duwen in de richting van het einde. God bereidt ons erop voor.

2. Huygens aan Cesare Calandrini, 6 januari 1661 (verloren).

3. Gruso.

4. 27 januari 1661, vermoedelijk Oude Stijl.

Bij de eerstvolgende terugkeer van de heer Verbeek [naar Engeland] of bij een andere gelegenheid, vraag ik u zich de belofte te herinneren die u mij heeft gedaan: mij deelgenoot te maken van de tweede ⁵editie van uw Nederlandse poëzie. Ik ben er te zeer op gesteld om zo'n mooie belofte in het water te laten vallen.

Na u nederig gegroet te hebben, bid ik God van ganser harte, mijnheer, u nog lang te bewaren voor het welzijn van uw vaderland en u te overstelpen met Zijn genadige gunsten, met deze edele spruiten, uw zoons, pijlers der Republiek na u, die ik door uw gunst nederig de hand kus, en ik blijf onwankelbaar,

edele heer,

uw nederige en gehoorzame dienaar
Césare Calandrini.

Londen, 4 februari 1661.

[CHRISTIAAN HUYGENS] (PARIJS)
AAN [ZIJN BROER CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
4 FEBRUARI 1661
5681A

Antwoord op Constantijns brieven van 20 januari 1661 (OC 3, nr. 830, pp. 224-225) en 27 januari 1661 (OC 3, nr. 832, pp. 228-229).

Samenvatting: Christiaan heeft door het vroege vertrek van Philips Soete de Villers de muziek voor zijn vader nog niet kunnen meegeven. Verder vertelt hij over zijn belevenissen in Parijs.

Door Constantijn jr. beantwoord op 10 februari 1661 (OC 3, nr. 836, pp. 236-238).

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 45: brief (dubbelvel, 15x22cm, acb | -; autograaf)

Vroegere uitgave: OC 3, nr. 834, pp. 231-233: volledig.

Namen: Van Arnhem; Louis Béranger du Guasta; Henri de Beringhen; Coenraad van Beuningen; Cornelis de Bisschop; Anna Boreel (of Maria?); Jacob Boreel (heer van Sint-Aagt); Louis II van Bourbon (prins van Condé); Jacques Callot; Michelangelo Caravaggio; Philips Doublet (heer van of Moggershill); Adriaan Gustaaf graaf van Flodorf; Cornelis Gans; Anna Sybille van Gent; Johan baron van Gent; Cornelis Jacobus van der Hoeven [?]; Lodewijk Huygens; Catharina Kien; Jean Le Blond; Antoine le Pautre; Jules Mazarin; Gilles Menage; Mouchon; Jacobus Navander; Gaston-Jean-Baptiste hertog van Orléans; Philips IV (koning van Spanje); Anna Rechignevoisin (meijuffrouw van Les Loges); Adriana Sybille van Ripperda (barones van Gent); Jan van Ruytenburg (heer van Vlaardingen); Margaretha Rijckaert; Susanna Rijckaert (of Constantia?); Philips Soete de Villers (heer van Zevender); Maria Stuart; Tiziano Vecellio.

Plaatsen: Italië; Nôtre Dame (Parijs); Saint-Germain (Parijs); Spanje.

Titels: *Requiem*.

Glossarium: maistre de danse (dansmeester); musique (muziek).

Categorie: 2B2.

Transcriptie

À Paris, ce 4 Février 1661.

Je responds à deux des vostres, dont la première commence, et la dernière finit par des expostulations contre le Marquis de Saint-Agathe, lesquelles sont très-justes, et vous ne sçauriez rien dire de luy qui ne soit au dessous de son mérite. Monsieur de Seventer estoit desjà parti devant que la musique pour mon père fust achevée et que j'eusse acheté vostre livre.

Quant aux particularitez qui concernent les affaires de la tutèle et le testament de la Princesse, vous m'avez fait plaisir de me les apprendre, puisque mon père les tient cachées, comme ne les osant confier au papier.

Je suis très-marry de la perte que nous venons de faire d'un bon voisin et d'une belle voisine, laquelle est aussi fort regrettée icy par sa bonne amie Mademoiselle Boreel. Je gagerois bien 10 contre un que l'ainée des *Rijckertjes*, quoyqu'elle se mette à réparer la perte du genre humain, ne fera jamais une si belle fille. Outre celle-cy et sa sœur, le frère de Moggershil en adjouste encore bien d'autres, qui ont tous mesme dessein de bien faire, comme Mademoiselle d'Aernhem et l'aisne des Villers, le conte de Flodorp et Mademoiselle des Loges, le gros Gans avec l'une des Pautjes, desquels derniers vous ne pouvez pas avoir ignoré.

Lundy dernier par un grand hazard je me suis rencontré où estoyent vos anciennes inclinations Mademoiselle Mouchon, que je trouvay encore tout aussi belle et fraîche que 5 ans auparavant. Ce fut au cheur de l'église Nôtre Dame, en haut dans une galerie, où j'estois avec Messieurs nos Ambassadeurs et Madame de Gent pour veoir la cérémonie des obsèques du Duc d'Orléans, c'est à dire, la chapelle ardente, l'église tendue de deuil, et la cour de Parlement, chambres | c | des comptes et princes du sang assemblez pour entendre le *Requiem*. Je passe les autres particularitez. Du lieu, où regardoyent Leur Excellences, l'on chassa tout le monde, et pourtant je ne sçay comment Mademoiselle Mouchon, avec une autre créature,

qu'elle appelloit sa cousine et qui luy céda beaucoup en beauté, y estoient restées, et parce qu'on les voyoit assez bien parées, on ne les appella que 'Madame.' Elle entretint continuellement Monsieur van Beuningen et la cousine d'autre costé Mademoiselle de Gent. Moy, voyant qu'elle ne me connoissoit plus, je ne fis aussi semblant de rien et la laissay jouir du plaisir qu'elle avoit à estre prise pour quelque chose.

Je ne voy J. van Vlaerdingen que parfois chez les Ambassadeurs, où il va disner assez souvent *om het vrije kossie*, car c'est là son mot. Au reste il passe le temps le matin à monter à cheval dans une académie, l'aprèsdisnée à jouer ou à veoir la comédie, et quelques fois des belles filles; mais de cecy gardez-vous de n'en rien dire. Il a esté quelque temps *senza denari*, et Van der Hoeven chez les Ambassadeurs luy en fait incessamment la guèrre: '*Jantje, dat's voor jouw.*' dit-il, '*soo je me een gouwe Louis kunt laeten sien.*' en tirant une pièce de 30 sous de sa poche. Il a entretenu quelque temps un carosse de louage; après il acheta un cheval pour aller par les rues, lequel je ne sçay à quelle condition il donna à son maistre de danse. | b | Maintenant je croy qu'il se sert de porteurs de chaise quand il en a affaire, comme moy. Au reste il est tousjours plaisant et de bonne humeur, et ne sera jamais autre.

Je fus dernièrement veoir Le Blond, qui est celuy qui a les tailles-douces de Callot, mais, comme il est moitié fou, il m'entretint contre mon gré plus d'une heure et demie de ses aventures et de l'histoire de quelques desseins d'Italie, qu'il nous monstra. Et enfin, comme je demanday à veoir les choses de Callot, il me dit qu'il estoit trop tard à ce soir pour les chercher. J'y dois bientost retourner pour avoir un certain livre nouveau des bastiments du Pautre pour le frère de Moggershill, mais je voy bien qu'il est fort cher, de sorte que je ne sçay si je feray rien pour vous.

Monsieur Menage me mena il y a quelques jours dans la bibliothèque de Monseigneur le Cardinal, où l'on avoit estalé une grande quantité des plus beaux tableaux d'Italie, que l'on croit que Son Excellence acheptera tous. Je vous souhaitay là pour veoir un si bel amas de choses exquises, de Titien, Paulo Veronese, Michel Ange, etc., car jamais je ne vis rien d'approchant. Entre autres il y avoit l'original du Marquis del Guasto et sa femme, dont vous avez copié la copie. Dites à Monsieur Bisschop qu'il laisse là *de vliegende platluijs*, et qu'il viene à Paris pour faire des deseigns après ces pièces. J'ay veu le commencement de la foire Saint-Germain, que l'on ouvrit hier, et me résoudrois bientost à cet heure au retour, mais il faut, à ce que je voy, attendre quels ordres mon père me donnera. *Vale*.

J'ay escrit deux lettres au frère en Espagne et en ay receu autant de luy. Je serois fort marry s'il n'eust pas receu les miens.

Vertaling

Parijs, 4 februari 1661.

Ik antwoord op uw twee brieven, waarvan de ¹eerste begint en de ²tweede eindigt met klachten over de ³markies van Sint-Aagtekerke, welke volkomen terecht zijn, en u zou niets over hem weten te zeggen wat beneden zijn verdienste zou zijn.

Nog voordat de muziek voor mijn vader gereed was en ik uw boek kon kopen was de ⁴heer van Zevender al vertrokken.

Wat de bijzonderheden inzake de kwestie van de voorgelij en het testament van de ⁵prinses betreft, heeft u mij een genoeg gedaan door mij ermee bekend te maken, aangezien mijn vader deze verborgen houdt, alsof hij ze niet aan het papier durft toevertrouwen.

Ik ben zeer geraakt door het verlies van een goede ⁶buurman en een mooie ⁷buurvrouw dat wij onlangs hebben geleden, hetgeen hier ook zeer wordt betreurd door hun goede vriendin mejuffrouw [Anna] Boreel.

1. Constantijn Huygens jr. aan zijn broer Christiaan, 20 januari 1661 (OC 3, nr. 830, pp. 224-225).

2. Constantijn Huygens jr. aan zijn broer Christiaan, 27 januari 1661 (OC 3, nr. 832, pp. 228-229).

3. Jacob Boreel, vader van de ambassadeur Willem Boreel.

4. Philips Soete de Villers, heer van Zevender.

5. Mary Stuart.

⁸Ik wed tien tegen één dat de ⁹oudste van de Rijckaertjes, hoewel zij gaat proberen het verlies op het menselijke vlak te herstellen, nooit zo'n mooi meisje zal worden. Behalve haar en haar ¹⁰zuster noemt [onze] ¹¹zwager van Moggershill nog heel wat anderen, die allemaal hetzelfde voornemen hebben om het goed te doen, zoals mejuffrouw van Arnhem met de ¹²oudste Villers, de ¹³graaf van Flodorf met ¹⁴meijuffrouw van Les Loges, de dikke [Cornelis] Gans met ¹⁵een van de Pauwtjes, van welke laatste u beslist zult hebben gehoord.

Afgelopen ¹⁶maandag zag ik door een groot toeval uw oude liefde, mejuffrouw Mouchon, die ik er nog net zo mooi en jeugdig uit vond zien als vijf jaar geleden. Het was in het koor van de Nôtre Dame, hoog op een galerij, waar ik met de heren onze ¹⁷ambassadeurs was en ¹⁸mevrouw van Gent, om de bijzettingssceremonie van de ¹⁹hertog van Orléans te zien, dat wil zeggen, [in] de rouwkapel, terwijl de kerk met rouwkleden was behangen, en de leden van het Parlement, Rekenkamers en prinsen van den bloede bijeen waren gekomen om de requiemmis te horen. Ik ga even voorbij aan de andere bijzonderheden. Van de plaats waar de excellenties toekeken had men iedereen verjaagd, en ik weet niet hoe mejuffrouw Mouchon, samen met een ander vrouwmens, dat zij haar nichtje noemde, en dat in schoonheid zeer haar mindere was, daar hebben kunnen blijven, en aangezien men zag dat zij tamelijk rijk waren uitgedost, sprak men hen slechts met 'Mevrouw' aan. Zij onderhield zich voortdurend met de heer [Coenraad] van Beuningen en het nichtje aan de andere kant met mevrouw [Anna Sybilla] van Gent. Ik voor mij liet, daar ik merkte dat zij mij niet herkende, evenmin iets blijken en stoorde haar niet in het genot dat zij beleefde door eens aangezien te worden voor iemand van belang.

Ik ontmoet ²⁰Jan van Vlaardingen slechts af en toe bij de ambassadeurs, waar hij regelmatig gaat dineren, ¹omdat daar het kostje gratis is,² want dat is zijn uitdrukking. Verder brengt hij de tijd door met 's ochtends paard te rijden in een rijsschool, en 's middags met spel of het bezoeken van het toneel, en soms van mooie meisjes, maar denk erom dat u dat niet verder vertelt. Hij heeft enige tijd ³zonder geld⁴ gezeten, en [Cornelis Jacobus ?] van der Hoeven bij de ambassadeurs treiterde hem daarmee onophoudelijk. ⁵Jantje, dit is voor jou,⁶ zei hij dan, ⁷wanneer je mij een *Louis d'or* kunt laten zien,⁸ waarbij hij een muntstuk van dertig stuivers uit zijn zak haalde. Hij (Jan) heeft enige tijd een huurkoets aangehouden, daarna kocht hij een paard om door de straten te gaan, dat hij op ik weet niet welke voorwaarde aan zijn dansmeester heeft gegeven. Momenteel bedient hij zich, geloof ik, net als ik van een draagstoel wanneer hij daaraan behoefte heeft. Verder is hij altijd vriendelijk en goed gehumeurd, en dat zal hij wel altijd blijven.

Laatst bracht ik een bezoek aan [Jean] le Blond, degene die de kopergravures van [Jacques] Callot in bezit heeft, maar, aangezien hij half gek is, onderhield hij mij tegen mijn zin langer dan anderhalf uur over zijn belevenissen en de geschiedenis van enkele tekeningen uit Italië die hij ons toonde. En uiteindelijk zei hij mij, toen ik de werken van Callot te zien vroeg, dat het reeds te laat op de avond was om die op te zoeken. Ik moet daar spoedig andermaal heen om een zeker nieuw boek te bemachtigen over de gebouwen van

6. Jacobus Navander.

7. Catharina Kien.

8. Philips Doublet had in zijn brief van 20 januari 1661 (OC 3, nr. 829, pp. 219-224) Christiaan uitvoerig ingelicht over mogelijke toekomstige huwelijken.

9. Margaretha Rijckaert.

10. Susanna Rijckaert.

11. Philips Doublet, heer van Moggershill.

12. Philips Soete de Villers.

13. Adriaan Gustaaf graaf van Flodorf.

14. Anna Rechignevoisin, geboren 1636, dochter van Charles Rechignevoisin, heer van Les Loges, en Magdalena van der Mijle.

15. Gaston hertog van Orléans.

16. 31 januari 1661.

17. De vier extra-ordinarisgezanten te Parijs waren Willem Boreel, Jan van Gent, Coenraad van Beuningen en Justus de Huybert.

18. Anna Sibylla Ripperda.

19. Gaston Jean Baptiste Bourbon, jongere broer van Lodewijk XIII, overleden 2 februari 1660.

20. Jan van Ruytenburg, heer van Vlaardingen.

[Antoine] Le Pautre, voor [onze] ²¹zwager van Moggershill, maar ik weet wel dat het zeer prijzig is, zodat ik niet weet of ik iets voor u zal kunnen doen.

De heer [Gilles] Menage nam mij enkele dagen geleden mee naar de bibliotheek van ²²mijnheer de kardinaal, waar men een grote hoeveelheid van de mooiste schilderijen uit Italië had uitgesteld, waarvan men verwachtte dat Zijne Excellentie [de kardinaal] ze allemaal zou kopen. Ik had wel gewild dat u aanwezig was bij een zo fraaie verzameling van verfijnde zaken, van Titiaan, Paulo Veronese, Michelangelo, enz., want nimmer heb ik iets dergelijks aanschouwd. Er was ondermeer het origineel [van het portret] van de markies del Guasta en zijn vrouw, waarvan u de kopie heeft nagetekend. Zegt u tegen de heer [Cornelis de] Bisschop maar dat hij ²³└de vliegende platluis┘ daar achterlaat en dat hij naar Parijs moet komen om ontwerpen naar deze schilderijen te maken.

Ik heb de aanvang van de kermis van Saint-Germain gezien, welke men gisteren opende, en ik zou mij op dit moment op de terugreis voorbereiden, maar ik moet, voorzover ik weet, wachten op de bevelen die mijn vader me zal geven. Gegroet.

Ik heb twee ²⁴brieven aan ²⁵broer in Spanje geschreven, en heb er ²⁶evenveel van hem ontvangen. Ik zou zeer teleurgesteld zijn als hij de mijne niet zou hebben ontvangen.

21. Philips Doublet.

22. Jules Mazarin.

23. Bisschops bijnaam voor zijn model Anthony (zie OC 3, nr. 830, pp. 224-225).

24. Christiaan Huygens aan zijn broer Lodewijk, 18 december 1660 (OC 3, nr. 823, pp. 209-211); 26 januari 1661 (OC 3, nr. 831, pp. 226-227).

25. Lodewijk Huygens.

26. Lodewijk Huygens aan zijn broer Christiaan, vermoedelijk december 1660 en januari 1661 (beide verloren).

CONSTANTIJN HUYGENS [DEN HAAG]
AAN ROGER L'ESTRANGE [LONDEN]
11 FEBRUARI 1661
5682

Antwoord op een verloren gegane brief van L'Estrange van begin januari 1661.

Samenvatting: Huygens heeft de complimenten van L'Estrange ontvangen, naar aanleiding van zijn composities, welke Utricia Ogle aan L'Estrange ter beoordeling had getoond. Ter lering hoopt hij L'Estranges oordeel alsmede enkele composities te mogen ontvangen.

Over een antwoord van L'Estrange is niets bekend.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLVIII, fol. 30r: afschrift (autograaf).

Vroegere uitgaven: Worp 5, nr. 5682, pp. 351-352: samenvatting.

— Rasch 2007, nr. 5682, pp. 37-39: volledig, met Nederlandse vertaling.

Namen: Nicholas Lanier; Utricia Ogle.

Plaatsen: Antwerpen; Kleef.

Glossarium: fiddle (viool).

Transcriptie

Copie.

To *Monsieur* Roger Lestrange.

11 February 1661.

Sir,

By the noble care and direction of our worthy Lady Swann, I had the happiness to receive at my coming home from the Court of Cleve the generous testimony of your undeserved kindnesse towards me, a man of no proportion to so much favour, as I feare, Sir, you are to perceave by those poore productions of mine, the said noble Lady telleth me she hath ventured to expose to your censure. The boldness I have taken to give you a sight of them is partly grounded upon some favourable instruction Monsieur Lanier would make of them, when, some two yeares past I had occasion at Antwerp to entertaine him an houre or two with my rude fiddle.

But, Sir, as long as I doe not find me in your approbation, I doe not hold myself to be half way of my journey. And so, in no less feare then hope, I am expecting the gracious sentence you will be pleased to pass over my faults, onely desiring that your corrections may be accompanied with some examples of your owne most excellent skill and hand, so that in being punished, as undoubtedly I shall have deserved, I may be taught to fayle less and less, and not onely be a perfect admirer of your high knowledge and mastership in this noble profession, but also a most obedient scholler and imitator of your method and precepts, which I run to embrace as cheerefully as I desire to be able to shew you. I am most passionatly, etc.,

humble and obedient servant
C.H.

Vertaling

Aan ¹de heer² Roger L'Estrange.

11 februari 1661.

Mijnheer,

Door de goede zorg en leiding van onze edele ¹mevrouw Swann, smaakte ik bij mijn ²thuiskomst van het hof te Kleef het geluk de onverdiende edelmoedige ³blijken te ontvangen van uw vriendelijkheid jegens mij, iemand zo'n gunst onwaardig, wat u, naar ik vrees, mijnheer, zult ontdekken in de armzalige composities van mijn hand, die genoemde dame, zo vertelde zij mij, gewaagd heeft aan uw kritiek te onderwerpen. De vrijheid die ik mij veroorloof ze u te tonen is gedeeltelijk gebaseerd op het gunstige oordeel van de heer [Nicholas] Lanier, toen ik een jaar of twee geleden de ⁴gelegenheid vond hem in Antwerpen een uur of wat te vermaken met mijn grove ⁵gefiedel.

Maar, mijnheer, zolang ik nog niet verzekerd ben van uw gunstig oordeel, ben ik nog niet eens halverwege. En zo verwacht ik, meer in vrees dan in hoop, het genadige vonnis dat u wenst te vellen over mijn misbaksels, terwijl ik slechts hoop dat uw aanwijzingen vergezeld gaan van proeven van uw eigen voortreffelijke kunde en talent, zodat ik bij mijn verdiende straf zal leren steeds minder vaak te kort te schieten en niet alleen een groot bewonderaar te zijn van uw eruditie en meesterschap in dit edele vak, maar ook een gehoorzaam leerling en navolger van uw voorschriften en methodes, die ik net zo opgeruimd zal opvolgen als ik in staat wens te zijn u te tonen dat ik hartstochtelijk ben, enz.

[uw] nederige en gehoorzame dienaar
Constantijn Huygens.

1. Utricia Ogle.

2. Huygens was op 22 januari 1661 van huis naar Kleef vertrokken en keerde er 5 februari terug.

3. L'Estrange aan Huygens, begin januari 1661 (verloren).

4. Vermoedelijk een verwijzing naar het verblijf van Huygens in Antwerpen van 9 tot 14 juli 1659.

5. Huygens schreef hier <fiddle>, wat niet letterlijk als viool kan worden opgevat. Men zou kunnen denken aan de viola da gamba. Misschien gaat het ook om de *Pathodia*: het meest aannemelijk om iemand 'een uur of twee' mee te onderhouden en zeker bekend bij Utricia.

[CHRISTIAAN HUYGENS] (PARIJS)
AAN [ZIJN BROER LODEWIJK (MADRID)]
27 FEBRUARI 1661
5688A

Antwoord op een verloren gegane brief van Lodewijk Huygens.

Samenvatting: Christiaan is geërgerd nu is gebleken dat zijn laatste twee brieven aan Lodewijk verloren zijn gegaan. Hij heeft in Parijs twee balletten bijgewoond. Hij verwacht ieder ogenblik een opdracht om naar Engeland af te reizen. Hij denkt dat hij zich daar minder goed zal kunnen vermaken dan in Parijs, waar hij al een groot aantal mensen heeft leren kennen.

Over een antwoord door Lodewijk is niets bekend.

Primaire bronnen: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 45: brief (dubbelvel), 15x20cm, acb | -; autograaf).

— Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 36 I, fols. 153v-154r: later afschrift (Constantijn [V] Huygens).

Vroegere uitgave: OC 3, nr. 846, pp. 252-254: volledig.

Namen: Henri de Beringhen; Willem Boreel; Catharina van Bragança (koningin van Engeland); Frederik Willem van Brandenburg; René Descartes; De Flavacour; Gajus Julius Cæsar; Johan baron van Gent; van Gent; Louis Habert (heer van Monmor); Anthony van Haersolte van Elsen; Willem van Haersolte van Elsen (drost van Bredevoort); Constantijn Huygens jr.; Maria Mancini; Maria Anna Mancini; Ortensia Mancini; Jules Mazarin; Johan Maurits van Nassau Siegen; Gilles Menage; Anna van Oostenrijk (koningin-moeder van Frankrijk); Maria Theresia van Oostenrijk (koningin van Frankrijk); Previgny; Adriana Sybille van Ripperda (barones van Gent); Madeleine de Scudéry; Petronella de Taillefer; Germain de Talhouët; Marie Thiersault; Adriaen Valck; Willem Valck; Cathérine de Vivonne (markiezin van Rambouillet); Van der Voort.

Plaatsen: Bredevoort; Engeland; Louvre (Parijs); Madrid; Orange; Zutphen.

Titels: *L'impatience* (Lully 1661; ballet); *Xerse* (Cavalli 1655); *Principia philosophiæ* (Descartes 1644).

Glossarium: ballet (ballet); danser (dansen); musique (muziek).

Transcriptie

À Paris, ce 27 Février 1661.

Mon frère,

Je ne sçaurois vous dire combien cela me fache, d'entendre que les 2 lettres, par lesquelles j'ay respondu à autant des vostres, ont esté esgarées, et ne puis comprendre comment cela est arrivé. Je les ay adressées chez les Ambassadeurs d'Hollande à Madrid, avec la superscription de vostre nom, mais je suivray maintenant vostre conseil et mettray celle-cy sous la couverte de Monsieur Boreel.

Vostre observation du merveilleux arc-en-ciel m'a plue infiniment, et je vous en avois remercié, et mesme touché quelque chose de la cause, dont je croy qu'il est provenu. Je vous manday aussi beaucoup de particularitez touchant les personnes que je fréquente icy et les divertissements de Paris. Entre autres je vous parlay de l'assemblée chez Monsieur de Montmor, et d'une autre chez une dame, où l'on examine les principes de Monsieur Descartes. Je ne sçaurois vous redire toutes ces choses, mais je m'en remets à ce que je vous en raconteray quand j'auray le bonheur de vous revoir, car je tiens mémoire de tout.

J'ay veu il y a 2 mois une comédie Italiene en musique avec des entrées de ballet, et Monsieur le Premier m'avoit si bien placé que je fus assis tout proche | c | des 3 nièpces de Monseigneur le Cardinal, de sorte que je pus les considérer à loisir. Voylà toute la familiarité que j'ay eu avec elles, de laquelle vous n'avez pas subject d'estre envieux.

Hier au soir je vis danser un autre ballet au Louvre, où je fus aussi très-bien placé, et mesme j'y fis entrer avec moy Monsieur Harsholte (fils du Drossart de Brevoort, qui sauta en l'air avec toute sa famille après le malheur que vous sçavez) et Monsieur Falck, fils d'un *bourgemeester* de Zutphen. Nos Ambassadeurs avec Madame de Gent et ses filles et Mademoiselle Taillefer y furent aussi, mais je ne voulus pas les incommoder

en augmentant leur train, et aymay mieux d'avoir cette obligation à un Conseiller au Parlement, qui est de mes amis. La presse estoit grande par ce que la sale ne l'est guères; le feu, dont sans doute vous aurez ouy parler, ayant emporté la galerie des peintures, où l'on avoit basti un beau théâtre, pour y faire danser ce mesme ballet. J'ay fait plusieurs fois vos baisemains à Taillefer, et je l'ay esté veoir chez Madame de Flavacour. Je luy ay dit ce que vous m'escrivistes de vostre commission, laquelle aussitost elle me revela et à Mesdamoiselles de Gent, où elle vient au presche tous les Dimanches.

J'attends tous les jours ordre pour passer en Angleterre, où le Prince Maurice, qui s'y en va en ambassade de la part | b | de Monsieur l'Électeur de Brandebourg, a promis à mon père qu'il me logera et donnera sa table. Je croy que vous seriez bien aise de m'y veoir, à ce que je puis entendre par les lettres du frère de Zeelhem. Mon père parle d'un voyage à Orange, où il auroit envie de nous mener avec luy, mais qui ne sera pas encore si tost, de sorte que je croy qu'auparavant nous nous reverrons *in patriâ*. Le frère m'escrit qu'il y a observé le comète qui paroît depuis quelque temps, et je suis si malheureux icy que je ne l'ay encore pu voir, à cause du temps couvert. J'espère que vous aurez eu la curiosité de le considérer et de bien remarquer sa forme et autres circonstances. Si Monseigneur le Cardinal meurt pendant cette apparition, ce qui pourroit bien arriver, car il est assurément très-mal, les poètes diront que cet astre a esté fait pour luy, comme autrefois il y en eut un à la mort de Jules Caesar.

La Reine d'Angleterre est arrivée icy depuis 6 ou 7 jours, et j'espère de la veoir devant que je parte. Je ne m'imagine pas qu'en Angleterre, quand-mesme je sçaurois très-bien la langue, je me pusse aussi bien divertir qu'icy, où j'ay fait un grand nombre de connoissances, qui à l'envy l'un de l'autre s'estudient à me procurer toute sorte de plaisir. Entre autres, je suis fort obligé à Monsieur Menage, qui m'a donné connoissance à plusieurs personnes illustres, comme à Mademoiselle de Scudéry, Madame de Rambouillet, et autres. À propos de ce nom je vous diray icy derechef que Madame de Previgny, après avoir persécuté quelque temps son prétendu mary, a enfin changé de religion, croyant de trouver par ce moyen beaucoup d'appuy parmy les catholiques, et, en effect, on dit que les Reines luy en ont fait espérer. On a raconté cette conversion, et du Seigneur van der Voort, son fils, dans la gazette burlesque. Adieu.

Vertaling

Parijs, 27 februari 1661.

Mijn broer,

Ik kan u niet zeggen hoe vervelend ik het vind te horen dat de twee ¹brieven, welke de ²antwoorden waren op evenveel [brieven] van u, verloren zijn geraakt, en ik kan maar niet begrijpen hoe dat is gebeurd. Ik heb ze geadresseerd aan de ambassadeurs van Holland in Madrid, met daarboven uw naam geschreven, maar ik zal nu uw raad opvolgen en deze brief in de enveloppe voor de heer [Willem] Boreel doen.

Uw observaties inzake de prachtige regenboog hebben mij eindeloos veel genoegen gedaan, en ik heb u ervoor bedankt, en zelfs iets geschreven over de oorzaak, waaruit hij mijns inziens is voortgekomen. Ik heb u tevens heel wat bijzonderheden verteld over de personen die ik hier ontmoet en de genoegens van Parijs. Zo sprak ik u onder andere over de bijeenkomst bij de ³heer van Monmor, en van een andere bij een ⁴dame, waar men de ⁵*Principia* van de heer [René] Descartes aan een onderzoek onderwerpt. Ik kan u al deze dingen nu niet nogmaals zeggen, maar ik ga ervan uit dat ik het u [persoonlijk] zal vertellen, wanneer ik het geluk heb u weer te zien, want ik onthoud alles.

1. Christiaan Huygens aan zijn broer Lodewijk, 18 december 1660 (OC 3, nr. 823, pp. 209-211), 28 januari 1661 (OC 3, nr. 831, pp. 226-227). Kennelijk zijn de brieven later toch nog aangekomen.

2. Lodewijk Huygens aan zijn broer Christiaan, begin december 1660 (verloren; door Christiaan ontvangen op 15 december 1660) en begin januari 1661 (verloren; door Christiaan ontvangen op 11 januari 1661).

3. Louis de Habert, heer van Monmor.

4. Marie Thiersault.

5. René Descartes, *Principia philosophiae* (Amsterdam 1644, 1656).

Ik heb ongeveer ⁶twee maanden geleden een Italiaans ⁷theaterstuk met muziek gezien, en met balletten erbij, en mijnheer de ⁸opperstalmeester had mij zo'n goede plaats verschaft dat ik vlakbij de drie ⁹nichtjes van de ¹⁰kardinaal kwam te zitten, zodat ik alle tijd had om hen eens te bekijken. Ziedaar alle omgang die ik met hen heb gehad, welke voor u geen reden tot jaloezie kan vormen.

Gisteravond heb ik een ander ¹¹ballet aanschouwd in het Louvre, waar ik eveneens een zeer goede plaats had gekregen, en zelfs liet ik de ¹²heer Haersolte (zoon van de ¹³drost van Bredevoort) met mij naar binnen gaan (die met zijn hele familie de lucht in ging bij de ontploffing, waarvan u op de hoogte bent), alsmede de heer [Adriaen] Valck, zoon van een ¹⁴burgemeester van Zutphen. Onze ¹⁵ambassadeurs waren er ook, met ¹⁶mevrouw van Gent en haar dochters en mejuffrouw [Petronella de] Taillefer, maar ik wilde hen niet tot last zijn door hun gevolg te vergroten, en liet deze verplichting liever over aan een ¹⁷raadsheer van het Parlement, die een vriend van mij is. De drukte was zo groot omdat de zaal dat nauwelijks is, nu de brand, waarover u zeker zult hebben horen praten, de schilderijengalerij heeft weggevaagd, waar men een fraai theater had gebouwd om aldaar ditzelfde ballet te laten dansen. Ik heb meerdere malen uw groeten overgebracht aan [meijuffrouw] Taillefer, en ik heb haar bezocht bij mevrouw de Flavacour. Ik heb haar gezegd wat u me hebt geschreven over uw opdracht [in Spanje], welke zij mij direct onthulde alsook aan de juffrouwen van Gent, bij wie zij alle zondagen ter kerke gaat.

Ik verwacht iedere dag nu een opdracht om door te reizen naar Engeland, alwaar ¹⁸prins Maurits, die daarheen gaat als afgezant van mijnheer de ¹⁹keurvorst van Brandenburg, mij kost en inwoning zal verschaffen, zoals hij mijn vader heeft beloofd. Ik geloof dat het u wel gerust zou stellen mij daarheen te zien gaan, voorzover ik dat begrijp uit de ²⁰brief van onze ²¹broer van Zeelhem. Mijn vader spreekt over een reis naar Orange, waarheen hij ons allemaal zou willen meenemen, maar dat zal niet zo snel gebeuren, zodat ik denk dat wij elkaar tevoren nog wel ^Lin het vaderland^L zullen zien. ²²Broer schrijft mij dat hij de komeet heeft geobserveerd die sedert enige tijd is verschenen, terwijl ik hier juist de pech heb hem nog niet te hebben kunnen zien vanwege het bewolkte weer. Ik hoop dat u de nieuwsgierigheid hebt gehad hem te aanschouwen en goed zijn vorm en andere eigenschappen op te merken. Wanneer mijnheer de kardinaal tijdens deze verschijning komt te ²³overlijden, hetgeen heel wel mogelijk is, want hij is beslist erg ziek, zullen de dichters zeggen dat deze ster voor hem in het leven was geroepen, zoals er vroeger een was geweest bij de dood van [Gajus] Julius Cæsar.

De [toekomstige] ²⁴koningin van Engeland is hier zes of zeven dagen geleden aangekomen, en ik hoop haar te zien voordat ik wegga. Ik kan me niet voorstellen dat ik in Engeland, hoewel ik de taal goed beheers, me evengoed zal kunnen vermaken als hier, waar ik een groot aantal mensen ken, die met elkaar wedijveren

6. 27 november 1660.

7. De opera *Xerse* van Francesco Cavalli, met balletten van Jean-Baptiste Lully was op 22 november 1660 in première gegaan.

8. Henri de Beringhen.

9. Maria, Ortensia en Maria Anna Mancini.

10. Jules Mazarin.

11. Het Ballet *L'impatience*, van Benserade, met muziek van Lully dat op 19 februari 1661 in het Louvre in première was gegaan.

12. Anthony van Haersolte van Elsen.

13. Willem van Haersolte van Elsen.

14. Willem Valck.

15. De vier extra-ordinarisgezanten te Parijs waren Willem Boreel, Jan van Gent, Coenraad van Beuningen en Justus de Huybert.

16. Adriana Sibylla van Ripperda.

17. Germain de Talhouët (1623-1684).

18. Johan Maurits van Nassau Siegen.

19. Frederik Willem van Brandenburg.

20. Constantijn jr. aan zijn broer Christiaan, 10 februari 1661 (OC 3, nr. 836, pp. 236-238).

21. Constantijn Huygens jr.

22. Constantijn Huygens jr.

23. Mazarin overleed op 9 maart 1661.

24. Catharina van Bragança.

om mij allerlei soorten genoegens te verschaffen. Ik ben, onder andere, zeer verplicht aan de heer [Gilles] Menage, die mij in contact heeft gebracht met verschillende beroemde personen, zoals mejuffrouw [Madeleine] de Scudéry, ²⁵mevrouw [de markiezin] van Rambouillet en anderen. Wat deze naam betreft kan ik u bij deze andermaal vertellen dat mevrouw de Prévigny, na gedurende enige tijd haar aanstaande echtgenoot te hebben lastiggevallen, uiteindelijk van religie is veranderd, in de veronderstelling hierdoor veel steun te vinden bij de katholieken, en, daadwerkelijk, zegt men dat de ²⁶koninginnen haar hoop daarop hebben gegeven. Men heeft verslag gedaan van haar bekering, en die van haar zoon, de heer van der Voort, in de het ²⁷spotblad. Gegroet.

25. Cathérine de Vivonne, markiezin van Rambouillet.

26. Anna van Oostenrijk, weduwe van Lodewijk XIII, en Maria Theresia van Oostenrijk, echtgenote van Lodewijk XIV.

27. J. Loret, *La muse historique*. <<<

BÉATRIX DE CUSANCE (BRUSSEL)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
21 MEI [1661]
5707A

Antwoord op een verloren gegane brief van Huygens.

Samenvatting: Béatrix dankt Huygens voor zijn brief en klaagt over het gebrek aan brieven en muziek dat haar het afgelopen jaar heeft gehinderd. Zij hoopt Huygens in Antwerpen bij de Duartes te zullen ontmoeten. Zij verzoekt Huygens nogmaals haar de elandsleren armbanden te bezorgen.

Over een antwoord van Huygens is niets bekend.

Datering: De brief mist het jaartal. De keuze van 1661 is vooral gebaseerd op een kennelijke toespeling van Béatrix op de zwangerschap van Huygens' dochter Susanna.

Primaire bron: Londen, Brit. Libr., Ms. Add. 21511, nr. 7, fols. 13-14: brief (dubbelvel, 17,5x23cm, abc | d; autograaf).

Vroegere uitgaven: Gauthier 1898, nr. XIX, p. 297: volledig, met datum 22 mei 1660.

— Huysman 2006, II, pp. 49-50: volledig, met datum 21 maart 1659.

— Huysman & Rasch 2009, nr. 74, pp. 304-305: volledig (Nederlandse vertaling pp. 195-196).

Namen: familie Duarte; Susanna Huygens; Anna van Lotharingen; Karel IV van Lotharingen; Marguérite-Isabelle de Mérode.

Plaatsen: Antwerpen; Gelderland; Land van Waas; Parijs; Pruisen.

Glossarium: clavesing (klavecimbel); musique (muziek); sinphonie (ensemble).

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur de Zuligoum,

à La Haye.

Bruxelle, ce 21 May.

En vérités, quand ont n'at point sesser de s'aymer est estimés, il y at grand plèsir à ronpre ung cilance qui vien, je ne sçay pourcoy, ny coumant est je n'an sçay point d'autre cause que celle du chagrin où je suis plongés depuis ung ant particulièrement, est quand je vous diray que je n'ay ouy ny sinphonie ny clavesing, je ne mantirès pas. Apray cella le moyès d'avoir l'esprit en boune assiette car j'estime que la musique ay la vie de l'esprit ou du moins le fortifie contre tant de bourasque que le monde luy donne, mais toute les excusse que vous me | 14r | donnés de vostre long cilance m'on bien faict rire de bon cœur, surtout sur ce que vous ditte du *Nolite*, s'il voyès vos lettre. En vérités, vous nous estté bien rejouy en m'escrivant est je suis bien aysse de voir continués vostre belle humeurs.

Je voudray bien me rancontrés à Anvers à la maison musical, lors que vous y viendrès ou du moins au pays de Wasse, mais je ne sçay où je ceray ny où je pourès aller, car l'on me tien coume l'oiseaux sur la branche. Mais je me tien le plus ferme que je peut pour ne pas tonber est j'espère que je treuverès ung bons port.

Auserest-je nous | 13v | vous faire une prière de me faire avoir des brasellet de vray helant de Prusse? Vous me ferés ung plèsir extrême est de me mander ce que je puis par desas pour vous en eschange.

Il faut que je vous die que Madame de Gend me vient ir voir. Venant de Paris elle ay partie ce matin pour Gueldre ou La Haye, car elle n'at pas dit positivement le quel. Je suis ravie de l'estat où ce treuve la chère

filles, je luy soyttte le mesme bonheurs que je désire pour la miene est vous demande ung peut plus de vos nouvelle sans crainte estant de mesme tout à vous comme je dois,

Béatrix de L.

Vertaling

Aan de heer van Zuilichem,

te Den Haag.

Brussel, 21 mei [1661].

Werkelijk, als men nooit opgehouden heeft elkaar te beminnen en te achten, is het prettig om een stilzwijgen te verbreken, dat, ik weet niet waarom of hoe, is ontstaan en waarvoor ik geen andere reden zou kunnen bedenken dan het verdriet waarin ik, in het bijzonder sedert één jaar, ben gestort, en als ik u zou zeggen dat ik samenspel noch klavecimbel heb gehoord, dan is dat geen leugen. De geest zou er daarna beter aan toe zijn, want ik vind dat de muziek de geest doet leven of deze tenminste wapent tegen de vele stormen, waaraan de wereld hem blootstelt. De excuses echter die u aanvoert voor uw lang stilzwijgen, hebben mij hartelijk doen lachen, vooral hetgeen u zegt over van het *Nolite*, als ¹hij uw brief zou zien. Heus, u hebt ons zeer verblijd met uw schrijven, en ik ben zeer verheugd uw goede stemming te zien voortduren.

Ik zou u graag in het muzikale ²huis te Antwerpen ontmoeten, als u daarheen zou gaan of anders in het Land van Waas, maar ik weet niet waar ik dan ben of heen zal kunnen gaan, want men houdt mij gevangen als een vogel op een stokje. Maar ik houd me zo stevig vast als ik kan om niet te vallen en ik hoop dat ik een goede haven zal vinden.

Mag ik durven u voor ons het verzoek te doen mij in het bezit te stellen van armbanden van echt Pruisisch elandsleer? U zult mij een groot genoegen doen door mij te zeggen wat ik vanuit hier voor u terug kan doen.

Ik moet u nog zeggen dat ³mevrouw de Gand mij gisteren heeft bezocht. Vanuit Parijs gekomen, is ze vanmorgen op weg gegaan naar ⁴Gelderland of Den Haag, want ze heeft niet duidelijk gezegd naar welk van de twee. Ik ben zeer verheugd over de ⁵toestand waarin uw lieve ⁶kind zich bevindt; ik wens haar hetzelfde geluk als ik voor mijn eigen ⁷dochter wens, en vraag u vaker iets van u te laten horen, zonder dat ik vrees niet meer de uwe te zijn zoals het mij betaamt,

⁸Béatrix van Lotharingen.

-
1. Karel IV van Lotharingen.
 2. De familie Duarte.
 3. Marguérite-Isabelle de Merode.
 4. Vermoedelijk Opper-Gelre. Balthasar-Philippe de Gand dit Vilain (1617-1680), een zoon van Marguérite-Isabelle de Gand [geboren Merode], was gouverneur van Spaans Opper-Gelre.
 5. Aan te nemen is dat Huygens Béatrix had ingelicht over de zwangerschap zijn dochter. Susanna werd op 5 juli 1661 moeder van Geertruida Doublet.
 6. Susanna Huygens.
 7. Anna van Lotharingen.
 8. Béatrix de Cusance.

CHRISTIAAN HUYGENS (DEN HAAG)
AAN [ROBERT MORAY (WHITEHALL)]
1 AUGUSTUS 1661
5716A

Antwoord op Moray's brief van 13 juni 1661 (OC 3, nr. 867, p. 282). Door Oldenburg naar Moray gebracht.

Samenvatting: Huygens schrijft over zijn ontmoeting met Oldenburg. Bovendien heeft hij studie gemaakt van de muziek en het monochord en zich in verband daarmee met logaritmen beziggehouden.

Door Moray beantwoord op 19 augustus 1661 (5718A). Ingebracht in de bijeenkomst van de Royal Society van 18/28 september 1661.

Primaire bronnen: Londen, Royal Society, Early Letters, H 1.3: letter (enkelvel [misschien oorspronkelijk dubbelvel, met het adres op het nu ontbrekende vel, 18x23 cm, ab | -; autografisch).

— Londen, Royal Society, Letter Book Original, Vol. 1, p. 50: gedeelte (<Je me suis occupé ... qu'ils ont cousté.>).

— Londen, Royal Society, Letter Book Copy, Vol. 1, pp. 57-58: zelfde gedeelte.

Vroegere uitgave: OC 3, nr. 881, pp. 307-308: volledig.

Namen: Giuseppe Francesco Borri; Kenelm Digby; Henry Oldenburg; Thevenot, Melchisédec.

Plaatsen: Amsterdam; Bremen; Leiden; Parijs.

Glossarium: monochorde (monochord); musique (muziek).

Transcriptie

¹À La Haye, ce 1 d'Aoust 1661.

Monsieur,

Enfin est arrivé icy Monsieur Oldenbourg, et m'a donné vostre lettre du 13 Juin. Il vient de Bremen et a esté veoir aussi nos villes d'Amsterdam et de Leiden, où il a parlé à quelques philosophes que je ne connois encore que de nom, entres autres à ce Borri, avec qui il a eu longue conversation, dont il m'a raconté plusieurs particularitez. Il porte de la part de ce grand Lulliste une lettre à Monsieur Digby, où il y a un morceau de son *lignum incombustibile*, duquel, après que dans vostre assemblée l'on aura fait l'expérience, je désire fort de sçavoir ce que l'on en jugera. L'histoire des écrevisses, dont Monsieur Oldenbourg m'a fait part, est admirable, mais j'avoue que j'ay de la peine à la croire. Il vaut la peine que vostre académie fasse un essay de cette réproduction, si tant y a que l'autheur l'affirme sérieusement.

S'il fait clair à ce soir, j'ay promis de faire veoir à Monsieur Oldenbourg la lune par mon télescope, mais il y a peu d'apparance, et il part à ce qu'il dit demain. ² | b | Il m'a monsté une lettre de Monsieur Thevenot, son ami et correspondant de Paris, où il est parlé d'une certaine nouvelle invention ou découverte de grande importance, sans expliquer ce que c'est. J'espère qu'elle vaudra autant qu'il fait juger par ses paroles.

³Je me suis occupé pendant ⁴quelques jours à estudier la musique et la division du monochorde, à laquelle j'ay appliqué heureusement l'algèbre. J'ay aussi trouvé que les logarithmes y sont de grand usage, et de là je me suis mis à | 58 | considérer ces merveilleux nombres et admirer l'industrie et la patience de ceux qui nous les ont donnez. Que si la peine n'en estoit désià prise, j'ay une règle pour les trouver avec beaucoup de facilité, et non pas la vingtième partie du travail qu'ils ont cousté.

1. Bijgeschreven na ontvangst: 'Read September 17, 61; Extract enter'd Letter Book 1.50.'

2. Bovenaan deze bladzijde bijgeschreven: 'Extract of a letter of Monsieur Hugins to Sieur Moray touching the application of algebra to musick.'

3. Deze alinea is onderlijnd en tussen vierkante haken geplaatst, met de bedoeling dit gedeelte te laten opnemen in het Letter Book van de Society. In beide Letter-Book-versies is het volgende opschrift toegevoegd: 'An extract of a letter of Monsieur Hugins to Sieur R. Moray.'

4. Londen, Letter Book Copy: <quelque>.

Mais vous faites peu de compte de ces choses, estant tout à fait dans l'estude de la physique. Faites-moy sçavoir, je vous prie, quel progrès vous y faites, et me croyez entièrement,

Monsieur,

vostre très-humble et très-obéissant serviteur
Chr. Hugens.

Vertaling

Den Haag, 1 augustus 1661.

Mijnheer,

Eindelijk is de heer [Henry] Oldenburg hier aangekomen, die mij uw brief van 13[/23] juni [1661] heeft gegeven. Hij kwam uit Bremen en heeft hier ook de steden Amsterdam en Leiden bezocht, waar hij heeft gesproken met enkele geleerden die ik alleen nog maar van naam ken, onder wie die [Giuseppe Francesco] Borri, met wie hij een lang gesprek had, waarover hij mij verschillende bijzonderheden heeft verteld. Hij heeft namens deze grote ⁵Lullist een brief bij zich voor de heer [Kenelm] Digby, die een stuk van zijn 'onbrandbaar hout' heeft, waarvan ik graag, nadat men het in een bijeenkomst van uw genootschap op de proef heeft gesteld, wil weten wat men ervan denkt. Het verhaal over de kreeften dat de heer Oldenburg mij heeft verteld is heel bijzonder, maar ik beken dat ik moeite heb het te geloven. Het is de moeite waard dat uw genootschap een experiment doet betreffende deze wijze van voortplanten, als het de auteur werkelijk ernst is in deze zaak.

Ik heb de heer Oldenburg beloofd dat hij vanavond, als het tenminste helder is, de maan door mijn telescoop mag zien, maar het ziet er niet naar uit en hij heeft gezegd morgen te zullen vertrekken. Hij heeft mij een ⁶brief van de heer [Melchisédec] Thevenot, zijn vriend en correspondent in Parijs, laten zien, waarin wordt gesproken over een zekere nieuwe uitvinding of ontdekking van groot belang, zonder toe te lichten wat het is. Ik hoop dat die ontdekking net zo belangrijk is als zijn woorden het doen voorkomen.

Sinds enkele dagen houd ik mij bezig met het bestuderen van de muziek en de verdeling van het monochord, waarop ik met succes de algebra heb toegepast. Ik heb ook ontdekt dat de logaritmen daarbij zeer van nut kunnen zijn, en daardoor ben ik deze wonderbaarlijke getallen beter gaan bekijken en heb bewondering gekregen voor de ijver en het geduld van hen die ze voor ons hebben uitgerekend. Alsof men de moeite nog niet had genomen, heb ik een regel gemaakt om ze gemakkelijk te bepalen, die nog niet eens het twintigste deel aan werk vraagt dat [eertijds] nodig was.

Maar u hecht weinig waarde aan deze zaken, aangezien u geheel verdiept bent in de natuurkunde. Laat mij weten, alstublieft, welke voortgang u maakt, en houdt mij volledig voor,

mijnheer,

uw nederige en gehoorzame dienaar
Christiaan Huygens.

5. Navolger van de 13de-eeuwse Catalaanse theoloog Raymundus Lullus.

6. Thevenot aan Oldenburg, voorjaar 1661? <<<

ROBERT MORAY (WHITEHALL)
AAN CHRISTIAAN HUYGENS (DEN HAAG)
9[19] AUGUSTUS 1661
5718A

Antwoord op Christiaan Huygens' brief van 1 augustus 1661 (5716A).

Samenvatting: Moray gaat in op de punten die Christiaan Huygens in zijn brief van 1 augustus 1661 heeft aangeroerd. Hij is verheugd dat Christiaan zich met muziek is gaan bezighouden. Vroeger heeft hij dat zelf ook gedaan.

Datering: De datum is Oude Stijl.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 45: brief (dubbelvel, 17x22cm, abc | d; autograaf)

Vroegere uitgave: OC 3, nr. 884, pp. 311-313: volledig.

Namen: Aristoteles; Giuseppe Francesco Borri; Robert Boyle; William Brouncker; Kenelm Digby; Pierre Gassendi; Franciscus Hall; Jeremias Henderson [?]; Thomas Hobbes; Athanasius Kircher; Henry Oldenburg; Evangelista Torricelli; Christopher Wren.

Plaats: Holland.

Titels: *De corporum inseparabilitate* (Hall 1661); *Dialogus physicus* (Hobbes 1661).

Glossarium: musique (muziek).

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur Christian Hugens de Zulichem,

à La Haye.

À Whitehall, ce 9 d'Aoust 1661.

Monsieur,

Celle que Monsieur d'Oldenbourg m'a rendue de vostre part du premier du courant m'a tiré de la peine où j'estois d'estre si longtemps sans avoir de vos nouvelles.

Je n'ay point encore eu l'opportunité de l'entretenir de Monsieur Burrhi et des autres rencontres qu'il a eu pendant son voyage, et il n'a pas encore esté à nostre assemblée. Après que nous aurons veu ce bois incombustible, vous sçavez ce qu'on en jugera. Monsieur Digby a promis de faire imprimer son discours de la végétation, dans lequel il parle de la reproduction des escruisses. On a grande envie de mettre sa recepte à l'espreuve, mais cela ne se peut qu'elle ne soit imprimé. Cependant nous y adjoustons la mesme foy que vous.

Si je sçavois par quelle voye je vous pourrois envoyer un livre qui vient d'estre publié *de inseparabilitate corporum*, je le ferois. Il maintient la doctrine d'Aristote contre tous les autres philosophes, atomistes et autres, nommément contre Torricellus, Hobbes, Gassend, Boile et autres. Je tascheray de vous en faire tenir une copie, comme aussi d'un autre de Monsieur Hobbes contre Monsieur Boile, qui | b | est sous la presse. On pense qu'il sera achevé dans peu de jours.

Je suis fort aise que vous vous soyiez appliqué à la considération de la musique. Quelques belles choses que Kircherus et autres nous en ont donné, je crois que vous trouverez encore quelque chose à dire là-dessus après eux tous. Monsieur de Bruncker a aussi trouvé un moyen bien facile pour la construction des logarithmes. Il est vray que pour mon particulier j'aime bien mieux les spéculations de la phisique que toute autre sorte d'estude. Mais il est juste que les sciences mathématiques tiennent le second lieu, et de faict j'y

suis aussi fort porté, mais je n'ay pas la commodité de m'y appliquer en façon quelconque. J'ay esté autrefois extrêmement addonné à la musique, tant la théorie que la pratique, mais pendant 20 ans de distraction ma passion s'est un peu rallentie.

Il se passe tous les jours parmy nous tant de petites choses qu'il m'est impos[sible] de vous les raconter, mais dans peu de temps on trouvera le moyen de vous en faire part. Cependant je vous diray que Monsieur Wren a achevé son globe de la lune, et nous l'aurons bien tost icy.

Vous oubliez les livres que vous nous avez promis. Faites-moy sçavoir quand c'est que nous pouvons espérer vostre traitté du mouvement.

Depuis que j'ay commencé | c | à escrire j'ay pensé à un moyen de vous faire tenir ce livre. C'est par un valet de quelque amy de Monsieur Henderson, qui s'en va en Hollande. Je luy envoie le livre tout à l'heure.

Voylà tout ce que je vous puis dire à présent, sinon que je suis de toute mon âme,

Monsieur,

vostre très-humble et très-obéissant serviteur

R. Moray.

Vertaling

Aan de heer Christiaan Huygens van Zuilichem,

te Den Haag.

Mijnheer,

De ¹brief die de heer [Henry] Oldenburg mij heeft gegeven, die van de 1ste van deze maand, heeft mij bevrijd van de zorg die ik had omdat ik zolang was verstoken van bericht namens u.

Ik heb nog geen gelegenheid gehad met hem te praten over de heer [Giuseppe Francesco] Borri en andere personen die hij tijdens zijn reis heeft ontmoet, en hij heeft nog geen bijeenkomsten van ons genootschap bijgewoond. Nadat wij dat onbrandbare hout zullen hebben aanschouwd, zult u horen wat wij ervan vinden. De heer [Kenelm] Digby heeft beloofd zijn verhandeling over de plantengroei, waarin hij spreekt over de voortplanting van kreeften, te laten drukken. Men voelt er veel voor zijn richtlijnen op de proef te stellen, maar dat kan alleen als die zijn gedrukt. In de tussentijd hechten wij er evenveel geloof aan als u.

Als ik had geweten via welke weg ik u een zojuist uitgegeven ²boek zou kunnen sturen ³over de onscheidbaarheid van lichamen,⁴ had ik het gedaan. Het verdedigt de leer van Aristoteles tegen alle andere filosofen, zowel atomisten als andere, met name [Evangelista] Torricelli, [Thomas] Hobbes, [Pierre] Gassendi, [Robert] Boyle en anderen. Ik zal proberen u een exemplaar te bezorgen, alsook van een ander ³boek van de heer Hobbes tegen de heer Boyle, dat nu wordt gedrukt. Men verwacht dat het over enkele dagen gereed is.

Het doet mij veel genoegen dat u zich hebt toegelegd op de studie van de muziek. Al hebben [Athanasius] Kircher en anderen ons al heel wat moois daarover verschaft, ik denk dat u nog wel iets daarover zal weten te zeggen dat daarbovenuit gaat. De heer [William] Brouncker heeft ook een manier gevonden om logaritmen op een eenvoudige manier te berekenen. Het is waar dat ik mij liever bezighoud met de studie van de natuurkunde dan van enig ander vakgebied. Maar het is terecht dat de wiskundige wetenschappen op de tweede plaats komen, en in feite houd ik mij er graag mee bezig, maar ik heb niet de gelegenheid om mij er

1. Christiaan Huygens aan Moray, 1 augustus 1661 (5716A).

2. Franciscus Hall, *De corporum inseparabilitate* (Londen: John Martin, 1661).

3. Thomas Hobbes, *Dialogus physicus* (Londen 1661).

op welke manier dan ook in te verdiepen. Vroeger heb ik mij heel intensief aan de muziek gewijd, zowel aan de theorie als aan de praktijk, maar na twintig jaar van andere bezigheden is mijn hartstocht wat bekoeld.

Hier gebeuren elke dag zoveel kleine dingen dat het onmogelijk is u alles te vertellen, maar spoedig zal men wel weten hoe u op de hoogte te houden. Intussen zeg ik u vast dat de heer [Christopher] Wren zijn maanglobe heeft voltooid, en dat we die spoedig hier zullen hebben.

U vergeet de boeken die u ons hebt beloofd. Laat mij weten wanneer wij uw geschrift over de beweging kunnen verwachten.

Nadat ik begonnen ben te schrijven heb ik een manier bedacht u om dat boek te doen toekomen. Het is via een knecht van een vriend van de heer Henderson, die naar Holland gaat. Ik zal hem het boek direct sturen.

Ziedaar alles wat ik u nu kan schrijven, behalve dat ik met heel mijn hart ben,

mijnheer,

uw nederige en gehoorzame dienaar
Robert Moray.

CHRISTIAAN HUYGENS (DEN HAAG)
AAN ZIJN BROER LODEWIJK HUYGENS [PARIJS]
21 DECEMBER 1661
5738A

Antwoord op een verloren gegane brief van Lodewijks van begin december 1661.

Samenvatting: Christiaan dankt Lodewijk voor afschriften van een brief van Wren. Christiaan vertelt dat hij van Duarte composities van La Barre heeft ontvangen, waarop hij nog aan het studeren is om ze in de vingers te krijgen. Vervolgens geeft hij een grondige uiteenzetting van de werking van een vacuumpomp. Een klokje dat wordt geluid in een luchtledige ruimte blijkt geen geluid te produceren.

Bijlage: Heinsius aan Chapelain.

Een antwoord van Lodewijk is niet bekend.

Primaire bronnen: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 45: brief (twee dubbelvellen), 15x20cm, abcd | -, ef | -; autograaf).

— Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 36I, fols. 157r-158r: afschrift (Constantijn [V] Huygens).

Vroegere uitgaven: OC 3, nr. 931, pp. 413-415: volledig.

— Andriessse 1993, pp. 178-179: onvolledig (<La Gigue ... les mains.>), in Nederlandse vertaling.

Namen: Maria Casembroot; Jean Chapelain; Diego Duarte; Bernard Frénicle; Nicolaas Heinsius; Constantijn Huygens jr.; Susanna Huygens; Joseph de la Barre; Jacques Rohaut; Melchisédec Thévenot; Christopher Wren; Abraham van Wickevoort; Hendrik Zuerius.

Plaatsen: Florence; Zeelhem.

Glossarium: cloche (klok); gigue (gigue); pièce (compositie).

Transcriptie

¹À La Haye, le 21 Décembre 1661.

Je vous remercie des passages tirez de la lettre de Monsieur Wren; toutefois ne laissez pas de m'en procurer la copie entière, comme ²desjà je vous en ay prié. Monsieur Thévenot m'escrit des choses très-curieuses, auxquelles il faut que je pense encore d'avantage, devant que de luy faire response, laquelle je remets donc à la sepmaine qui vient. Et peut-estre ³alors j'envoyéray aussi ma duplique à Monsieur de Frenicle, quoyque je n'aye guère à luy dire, puisque la décision de nostre différent dépend principalement des futures observations.

Que ⁴le pendule ait appris à aller sur un cheval de poste, me semble chose trop incroyable: tout au plus ce sera quelque chose d'approchant au pendule, et qui par conséquent n'aura pas la mesme justesse. Monsieur Thévenot, qui a correspondance réglée à Florence, aura, comme j'espère, la curiosité de s'informer ce que c'est.

Voicy une lettre de Monsieur Heinsius pour Monsieur Chapelain | e | ⁵avecques des vers, où il y a ⁶des beaux endroits à mon avis, mais aussi des pensées parfois assez communes. Je ne fais point d'excuses à Monsieur Chapelain de ce que je ne luy escris ⁷point, parce qu'il me connoit et qu'il sçait que ce n'est pas faute d'amitié ny de respect que j'en use ainsi. Je n'escris pas aussi ⁸à mon père concernant les affaires de la

1. CH 36I: datum onderaan. Opschrift: <Au mesme, à Paris.>.

2. CH 36I: <déjà>; na <ay>.

3. CH 36I: <alors j'envoyéray> ontbreekt.

4. CH 36I: <la>.

5. CH 36I: <avec>.

6. OC: <de>.

7. CH 36I: <pas>.

8. CH 36I: <à mon père, parce que mon frère aisnée ne manque pas de l'entretenir à tous les ordinaires des affaires de la maison, et je n'ay rien à dire sinon> in plaats van <à mon père concernant les affaires de la maison, parce que le frère de Z. à tous les ordinaires ne manque pas de l'en entretenir. Pour d'autres choses je n'aurois rien à luy mander sinon>.

maison, parce que le frère de Z. à tous les ordinaires ne manque pas de l'en entretenir. Pour d'autres choses je n'aurois rien à luy mander sinon que Monsieur Duarte m'a envoyé de sa part, pour donner à Mademoiselle Casembroot, deux pièces de La Barre, dont la gigue est belle à ravir, mais un peu difficile, de sorte que pour des certains passages nous ne sommes pas encore d'accord comment il les faut jouer, quoyqu'il y ait plus de 3 semaines que nous | CH 36I: 157v | l'avons entre les mains.

⁹Ce que vous me mandez touchant Monsieur de ^{10**}, qui vous manque au besoin, me fait juger qu'il | b | ¹¹vaut mieux estre à Paris ... seul et sans dépendre de personne, que dans la compagnie où vous estes. Vous ne dites pas combien vous faites encore estat ¹²d'y demeurer, et mon père ¹³de mesme ne nous mande rien touchant ses affaires, ny seulement si le Roy est de retour.

Il n'est pas besoin que je vous apprenne ce qui se passe icy, ¹⁴puisque ma sœur et ¹⁵vos autres correspondants vous en disent assez, comme que le mariage de Zuerius le cornette a esté conclu, que le feu a emporté cette nuit une maison dans cette ville, y étouffant un enfant et une servante, etc.

Mais ¹⁶les expériences ¹⁷de ma machine il n'y a que moy qui vous en puisse faire part; c'est pourquoy j'y veux employer encore quelques lignes. Vous sçavez donc que depuis ma dernière j'ay sçeu si bien ajuster la pompe, que je tire maintenant tout l'air hors du récipient aussi exactement qu'on sçauroit faire avec l'argent vif, ce que je prouve par l'expérience que j'ay faite ce matin, de laquelle, afin qu'elle vous soit plus intelligible, je m'en vay mettre la figure, à sçavoir | d | des vases qui y servent. ABC est un verre environ de la hauteur d'un pied, posé dans l'escuelle DC, qui demeure tousjours attachée à la pompe K. Sous le dit vase ABC je mets le verre FG, contenant de l'eau jusques en H, à fin que quand j'y enfonce le col ou tuyau du vase E rempli d'eau tout entièrement, cette eau soit obligée de s'y tenir sans pouvoir escouler. Ayant donc cimenté ABC dans l'escuelle, que l'air n'y puisse entrer, je commence par le moyen de la pompe à vuidier celui qui est dedans, et aux 5 ou 6 premières reprises je n'y voy pas arriver de changement, sinon que dans l'eau il s'engendre des bulles en quantité lorsque c'est de l'eau fraische, mais, quand elle a esté purgé de cet air qui en est cause (ce qui se fait en la laissant une nuit dans le vuide), il en monte fort peu. Continuant après à faire aller la pompe, l'eau du vase E commence soudainement à descendre en quittant le haut de ce vase | c | et le laisse bientost vuide; après il descent aussi peu à peu dans le col L, | CH 36I: 158r | jusques à ce qu'en fin il y demeure à la hauteur où il rencontre l'eau du verre FG, qui se hausse à mesure que l'autre E se vuide.

D'icy j'argumente donc, que, puisque le verre E devient tout vuide d'air jusque où l'eau en est escoulée, le récipient ABC doit estre vuide de mesme, parce que, s'il y restoit quelque air dedans, il presseroit par sa vertu élastique sur la superficie de l'eau dans FG et la feroit monter ¹⁸au moins quelque plus haut dans le tuyau L. Faites veoir cecy à Monsieur Rohaut et il vous avouera que j'ay raison. Il y a pourtant une chose icy à remarquer qui est que encore que l'eau de E soit purifiée d'air, il s'y en engendre pourtant quelque petit peu, en faisant cette expérience, ce qui ¹⁹appert quand on laisse par le robinet rentrer l'air dans le récipient, car alors dérechef tout le vase E reprend son eau, excepte une petite bulle de la grandeur d'un grain de chènevis, qui pourtant n'est pas capable d'estandre ²⁰son ressort tant de milles fois qu'il faudroit, pour aider encore | f | à chasser toute l'eau hors du col L, et ²¹partant je conclus que l'air de cette bulle n'y contribue rien.

9. CH 36I: <Ce que vous ... où vous estes.> ontbreekt.

10. Onleesbaar door inktvlek; OC: <Vicquefort [?]>.

11. <vaut mieux où vous estes> onleesbaar in handschrift; getranscribeerd naar OC.

12. CH 36I: <de>.

13. CH 36I: <de mesme> ontbreekt.

14. CH 36I: <puisque vous avez assez d'autres correspondans.> in plaats van <puisque ma sœur ... une servante, etc.>.

15. OC: <vos> ontbreekt.

16. CH 36I: <pour les>.

17. CH 36I: <du vuide ou de ma>.

18. CH 36I: <quelque peu> in plaats van <au moins quelque>.

19. CH 36I: <paroit>.

20. <sont>.

21. CH 36I: <de là> in plaats van <partant>.

Or, c'est encore une belle et nouvelle expérience touchant cette mesme bulle, à sçavoir que l'ayant laissée dans la bouteille avec l'eau, ainsi que je l'avois retirée de la machine, par un jour et une nuict, je trouvoy après qu'elle estoit disparue, et que l'eau de E, dont par force je l'avois fait sortir, l'avoit r'imbibée.

Je adjousterois encore icy d'autres expériences, mais il est temps d'envoyer ²²la lettre. J'adjousteray seulement qu'ayant de nouveau essayé si l'on entendoit le son d'une petite cloche, qui sonne assez fort, lorsqu'elle seroit dans le vuide. J'ay trouvé qu'on l'entendoit si peu que rien, quoy que dans le mesme vase devant que l'air en estoit tiré on l'apperceut bien clairement. Adieu.

Vertaling

Den Haag, 21 december 1661.

Ik dank u voor de stukken, overgenomen uit de ²³brief van de heer [Christopher] Wren, maar laat in elk geval niet na mij het gehele afschrift te verschaffen, zoals ik u reeds ²⁴eerder heb gevraagd. De heer [Melchisédec] Thévenot heeft mij over merkwaardige zaken ²⁵geschreven, waarover ik nog eens goed moet nadenken, voordat ik hem antwoord geef, wat ik daarom uitstel tot komende week, en misschien stuur ik hem dan ook mijn dupliek aan de heer [Bernard] Frenicle, hoewel ik hem nauwelijks iets te zeggen heb, aangezien de beslechting van ons verschil van mening hoofdzakelijk afhangt van toekomstige waarnemingen.

Dat de slinger heeft geleerd om op de rug van een postpaard te gaan lijkt mij al te onwaarschijnlijk. Hooguit kan het iets zijn wat op een slinger lijkt en dat daarom niet dezelfde nauwkeurigheid heeft. De heer Thévenot die regelmatig met Florence correspondeert, zal daar hopelijk eens naar informeren.

Hier is een brief van de heer [Nicolaas] Heinsius voor de heer [Jean] Chapelain met verzen, waarin naar mijn mening mooie vondsten staan, maar ook nogal weinig verheven gedachten. Ik maak de heer Chapelain geen excuses dat ik hem niet heb geschreven, omdat hij me kent en omdat hij weet dat het geen gebrek aan vriendschap is noch aan respect. Ik schrijf vader evenmin over huiselijke zaken, omdat onze ²⁶broer van Zeelhem niet nalaat hem er met alle postbezorgingen over te onderhouden. Wat betreft de rest zou ik hem niets willen melden dan dat de heer [Diego] Duarte mij, om namens hem aan mejuffrouw [Maria] Casembroot te geven, twee stukken van [Joseph de] La Barre heeft gezonden, waarvan de gigue mooi is tot verrukkens toe, maar een beetje lastig, zodat wij met betrekking tot bepaalde passages nog niet in het reine zijn hoe men ze moet spelen, hoewel wij ze reeds drie weken onder handen hebben.

Wat u mij schrijft over de heer [Abraham] van Wickevoort, die u in de steek laat wanneer u hem nodig hebt, doet mij eraan denken dat u in Parijs nog beter alleen kunt zijn en van niemand afhankelijk dan in het gezelschap waarin u verkeert. U vertelt mij niet hoe lang u erop rekent te blijven, en ²⁷vader zelf schrijft evenmin over zijn zaken, niet eens of de ²⁸koning terug is.

Het is niet nodig dat ik u mededeel wat hier gebeurt, aangezien mijn ²⁹zuster en uw andere correspondenten u er genoeg over vertellen, zoals dat het huwelijk van [Hendrik] Zuerius de kornet is gesloten, dat het vuur deze nacht een huis in deze stad in de as heeft gelegd, waarbij een kind en een dienstmeisje zijn gestikt, enz.

Maar van de experimenten met mijn machine kan ik alleen u deelgenoot maken; daarom zal ik er enkele regels aan besteden. U weet al sinds mijn vorige ³⁰brief dat ik de pomp nu zo goed heb kunnen afstellen dat ik alle lucht even goed uit het vat trek als kwikzilver dat kan doen, wat ik bewijs met een experiment dat ik deze morgen heb gedaan, waarvan ik, om het u beter duidelijk te maken, een figuur ga tekenen, namelijk van

22. CH 36I: <ma>.

23. Wren aan Paul Nelle, 1 oktober 1661. Zie OC 3, p. 386, n. 2.

24. Christiaan Huygens aan zijn broer Lodewijk, 14 december 1661 (OC 3, nr. 929, pp. 408-409).

25. Thevenot aan Christiaan Huygens, 11 december 1661 (OC 3, nr. 926, pp. 400-401).

26. Constantijn Huygens jr.

27. Constantijn Huygens.

28. Lodewijk XIV.

29. Susanna.

30. Christiaan Huygens aan zijn broer Lodewijk, 14 december 1661 (OC 3, nr. 929, pp. 408-409).

de vaten die ertoe dienen. ABC is een glas ter hoogte van ongeveer een voet, geplaatst in de nap DC, die altijd verbonden blijft met de pomp K. Onder het genoemde vat ABC plaats ik een glas FG, met water tot aan H, opdat dit water, wanneer ik de hals of buis van vat E (dat geheel met water is gevuld) er in onderdompel, wordt gedwongen erin te blijven zonder te kunnen weglopen. Na ABC in de nap te hebben vastgekit opdat er geen lucht in kan komen, begin ik met de pompen de lucht binnenin eruit te pompen, en na vijf of zes pogingen zie ik geen verandering meer, behalve dat in het water talrijke bellen ontstaan wanneer het vers water is, maar als de lucht die dit veroorzaakt is weggehaald (wat gebeurt door een nacht in het vacuüm), komt er nog maar een beetje uit. Na door te gaan met de pomp, begint het water in vat E plotseling te dalen uit het hoogste van dit vat en laat spoedig dit bovenste deel leeg. Daarna daalt het ook geleidelijk in de hals L, totdat het uiteindelijk op de hoogte van het water in het glas FG blijft staan, dat stijgt naarmate E leger wordt.

Hieruit beredeneer ik dat, omdat het glas E geheel luchtledig is tot waar het water staat, het vat ABC ook luchtledig is, omdat, als er nog lucht in was, die lucht door zijn veerkracht tegen de oppervlakte van het water in FG zou drukken en dit op zijn minst iets zou laten stijgen boven het niveau in de buis L. Laat dit zien aan de heer [Jacques] Rohaut en hij zal mij gelijk geven. Toch is er nog één ding op te merken en dat is dat, al is het water in E vrij van lucht, er toch een beetje lucht ontstaat, tijdens het experiment, wat blijkt als men door de kraan de lucht weer in het vat toelaat, want dan vult het water weer het gehele glas E behalve een klein belletje ter grootte van een hennepzaadje, dat echter niet in staat is om zijn veerkracht vele malen te verduizendvoudigen, wat nodig zou zijn om het water uit de hals L te verdrijven, zodat ik concludeer dat dit luchtbelletje geen invloed heeft.

Er is ook nog een mooie en nieuwe waarneming met betrekking tot dit belletje, namelijk, dat, als ik het in de fles laat met het water (zoals ik dat aan het toestel had onttrokken), dat het na 24 uur is verdwenen en dat het water in E, waar het uit is getrokken, het weer heeft opgezogen.

Ik zou er nog andere waarnemingen aan kunnen toevoegen, maar het is tijd deze brief te beëindigen. Ik meld alleen nog opnieuw te hebben geprobeerd of men een luid klinkend klokje kan horen wanneer het zich in het vacuüm bevindt. Ik heb gevonden dat men zo goed als niets hoort, hoewel het in hetzelfde vat, voordat de lucht eruit was gezogen, heel duidelijk kon worden waargenomen. Gegroet.

[CONSTANTIJN HUYGENS (PARIJS)]
AAN LOUIS HESSELIN (PARIJS)]
26 DECEMBER 1661
5739

Samenvatting: Huygens vraagt Hesselin omslachtig of hij hem niet wil vergeten inzake uitnodigingen, onder meer voor balletvoorstellingen.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 2, p. 909: ontwerp (autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 5, nr. 5739, p. 380: volledig.

Glossarium: balet (ballet).

Transcriptie

Paris, 26 Décembre 1661.

Si le ¹généreux Monsieur Hesselin est résolu d'abandonner sans pitié ²ses pauvres estrangers, il pourra bien arriver qu'un de ces matins ils ³s'aillent pendre par désespoir; mais après cela il n'y aura plus moyen de leur faire veoir les sales aux balets, des machines Italiennes, des hostels meublez comme le sien, etc. Car on dit qu'en ce païjs les pendus ne voyent goutte. Que si sa charité exemplaire le porte à vouloir prévenir un désordre si funeste, le sousigné, son très-humble et très-obligé serviteur, le supplie en grace de luy vouloir mander que c'est qu'il luy permet d'en espérer,

C.H. de ZULICHEM, en belles lettres capitales, afin qu'une fois on cesse de m'infamer de noms scandaleux au sexe que Monsieur Hesselin ne hait pas point de le vouloir offenser.

Vertaling

Parijs, 26 december 1661.

Wanneer de edelmoedige heer [Louis] Hesselin vastbesloten is de arme buitenlanders meedogenloos in de steek te laten, dan zou het heel goed kunnen gebeuren dat zij op een ochtend zich uit wanhoop zullen gaan verhangen. Maar daarna zal er geen mogelijkheid meer zijn hen de balletzalen, de Italiaanse toneelmachines, de fraai ingerichte residenties als de zijne, enz., te tonen. Want men zegt dat in dit land gehangenen geen hand voor ogen zien. Als zijn voorbeeldige liefdadigheid hem echter ertoe brengt een dergelijke funeste wanorde te voorkomen, dan verzoekt de ondergetekende, zijn nederige en verplichte dienaar, hem alstublieft te willen zenden wat hem is toegestaan te hopen,

Constantijn Huygens van ZUILICHEM, in fraaie hoofdletters, opdat men eens mocht ophouden met mij te beledigen met schandelijke benamingen jegens de sekse die de heer Hesselin niet zozeer haat dat hij die zou willen mishagen.

1. Er stond aanvankelijk: <Royal>.
2. Er stond aanvankelijk: <son pauvre étranger>.
3. Er stond aanvankelijk: <se pendent>.